

A szépség nyomában

*A rózsá a kert pompája,
Királyok és szerelem virága,
A hódolat és nász mámorító vágyakozása.*

Thomas Campion

Régi rózsák a kertben

Kora tavasztól kezdve figyelemmel kísérjük kedvenc virágaink rügyfakadását. Lelkesen szemléljük a hóvirágokat, melyekből hat különböző fajtát ültetünk, hogy meghosszabbítsuk virágzási időszakukat. Aztán ott van még a sárga nárcisz – mert melyik virág is lehetne a tavasz igazi hírnöke? – és a tulipán, amely kétszer annyi erőt sugároz, amikor a napsugár visszaverődik gazdag színpompában úszó virágkelyheiről. És persze ne feledkezzünk meg a ragyogó, kristályos íriszekről sem. Az év minden új virága egyre gazdagabb szín- és fajtaválasztékban pompázik. A virágzó cseresznyefák és vadalmák a május előfutárai. A téli álmából hirtelen ébredő aranyvesszőről (*Forsythia*) áttérünk a bangita (*Viburnum carlesii*) édes illatára, és mielőtt végképp hatalmába kerít bennünket az érzékek birodalma – kerti utazásunkat megkoronázva –, a rododendronok népes családja felé vesszük utunkat. Az egész kert színpompában és illatárban fürdik.

Minden évben izgatottan várom, hogy kedvenc virágaim életre keljenek, s közülük is a rózsák jelentik számomra a legtöbbet. Páratlan szépségével a rózsá – a finomabb virágú halványárga fajtáktól a skót rózsákon és a falakra felfutó Cherokee- és Banksia-rózsákon át egészen az őszi virágokig – igazán elbűvölő. A virágok iránti vonzalmunkra ráébredve elkápráztatnak minket a floribundarózsák és az előkelő hibrid tearózsák törekeny virágai. Érzékeink nyitottabbá válnak, és hatalmukba kerítik egy kifinomult és nemes korszak tökéletes rózsáit. A modern rózsák mellett visszatérhetünk az eredeti fajok elragadó kelleméhez is. Egy biztos, a rózsák közt mindenki megtalálja az ízlésének leginkább megfelelőt.

A rózsák a „teljesség” impozáns képviselői. Ha a megfelelő fajtákat telepítjük és jól gondozzuk őket, duzzadnak az energiától. A levelek sűrűjéből előbukkanó gömbölyded virágok üdítő kontrasztot alkotnak. A szirmok buja szerkezete selyemtapintású, a bimbók pedig fenséges illatot árasztanak. A rózsá külleme és tulajdonságai kifogástalanok, nem csoda, ha a századok során a kertészek kedvenc növényévé vált. Figyeljünk csak M. Cochet-Cochet megállapítására: szerinte „a rózsá a legfontosabb bokor, amelyet a kert díszítésére használnak”.

A derék francia műkertész dicsőítő szavai némi kiegészítésre szorulnak. A rózsák minden bizonnyal napjaink legkedveltebb virágot hozó bokros növényei, de néhány kivételtől eltekintve a kertek szerkezeti felépítésében mégsem meghatározóak. Az örökzöldek adott helyen, adott talajban jól fejlődnek. A rózsák leginkább az előkert színes forgatagába illenek; farönkök, sövénykerítések és hosszú gyalogút menti árokpartok befuttatására kiválóan alkalmas növények. Minél közelebb kerülnek hozzánk, annál jobban megragadják érzékeinket. A japán rózsá

és a hibrid „Nevada” a téli levélhullatástól eltekintve dús virágzású bokrok. A kertben az ágyások közepébe szokták helyezni őket, hogy alapvetően meghatározzák a virágágyak és ágyaszegélyek elrendezését. A legtöbb rózsafaj törekeny és keceses, ami sokakat arra ösztönöz, hogy az épületektől távol, előnyösebb helyre rakják őket. A modern és a régi kertészetek rózsáit fal, ösvény vagy sövénykerítés társaságában érdemes alkalmazni. Ha a fal a híres szürke Cotswold-kőből épül, vagy magyal, puszpáng és közönséges bükk keverékéből ültetik a sövényt, a kontraszt egyszerűen nagyszerű. A Gloucestershire-i Hidcote-birtokon tett látogatás bizonyára meggyőzőné a leendő sövényültetőket arról, hogy a bokrok vegyes ültetésével mindezt maguk is könnyedén megvalósíthatják. A kevésbé szabályos sövény sor számára a rózsák számos értékes fajtát kínálnak.

Nem kétséges, hogy az olyan kert, amelyet egyféle talajtakaró növény borít, egy idő után még a lelkes gyűjtők számára is unalmassá válik. Természetesen jogunkban áll azt tenni kertünkkel, amit szeretnénk, mégis nagyon figyeljünk oda a régi rózsák telepítésére. Őt és fél méter távolságból a régi rózsák színe és levélmintázata elképesztő benyomást kelt, távolabbról szemlélve viszont a kicsiny levelek és a sokszínű virágok tarka képet eredményeznek. Szükséges tehát, hogy más virágfajtákkal és levélmintázatokkal megteremtsük a megfelelő kontrasztot. A gyűszűvirág, illetve ennek fehér és közönséges vadon termő fajtái, vagy néhány sutton-i kankalin a sötét bíborvörös régi rózsafajták mellé helyezve sikerrel eléri a kívánt hatást. A tüskék alakja tökéletes kontrasztot teremt, míg a színek vidáman harmonizálnak. A fehér liliumot (*Lilium candidum*), a világos színekben pompázó keceses kerti szarkalábat és a keleti fekvésű területek magas szárú íriszeit is előszeretettel használom. A levél és a virágszirmok feltűnő kontrasztja kellő hangsúlyt és lendületet biztosít. A dalmát nőszirom (*Iris pallida*), a sásboskor (*Sisyrinchium striatum*), az óriás iringó (*Eryngium giganteum*), az ezüstszirom kétgyári tengeri iringó, a közönséges kerti zsálya és a bordó levelű orvosi zsálya, az egyedülálló hamvaskék árnyéklilium (*Hosta sieboldiana*), a gyapjas tisztessű (*Stachys byzantina*), és a ciprusfű (*Santolina pinnata neapolitana* és *chamaecyparissus*) tündöklő növények, amelyek régi rózsákkal vegyes ültetésre és kiváló aljzatnövényzet telepítésére alkalmasak. A ciprusfű (*Santolina*) aranysárga virágai nem teszik tönkre az összbenyomást, ha februárban visszavágjuk őket. Feltűnő sarkokba, főként a kikövezett gyalogutak előtti térbe a *Bergenia* bizonyul a legjobb választásnak, hiszen széles, borszerű sötétzöld levelek remekül illenek a kövek tömörséget sugárzó hangulatához.

Ezek a növények harmonikus egésszé kovácsolják össze a levelek és virágok egyébként nagyon is kusza

tömegét. A rózsák és a különböző fehér virágok együttes használatát azonban ne vigyük túlzásba. A visszafogott hatás érdekében ültethetünk gyűszűvirágot, iriszt (*Iris orientalis*), és ráadásképpen pompás jezsáment (*Philadelphus*). A virágok széles választékban beszerezhetők: a fél, illetve egy méter magas bokroktól egészen a négy és fél, öt méter magas óriásokig. Édes aromájuk a rózsáéval együtt mindent beborít egy nyugodt nyári estén. A szegfű, a fehér vízparti nőszirm és más fajok sokasága a legjobbkor bűvöl el bennünket mesés szép látványával. A szegfűk közül a rengeteg színárnyalatban létező magról nevelt kerti fajta a legideálisabb, amelyre rábukkanhatunk a skót felvidéki hibridfajtákban. A fehér virágok kiemelik a vörös színeket, és gazdagítják a rózsaszín rózsák színvilágát, míg a halványlila harangvirág (*Campanula lactiflora*) kissé visszafogott hatást kölcsönöz a rózsaszín rózsáknak. A lágyszőrű palástfü (*Alchemilla mollis*) csillag alakú virágai, bársonyos levelei és a toszkán rózsza közt hasonló a viszony, körülöttük azonban visszafogott kerti légkör uralkodik. A törekeny egynyári növények és közönséges százsorszepek gyakran képezik egy átlagos ágysegély meghatározó részét, bár talán jobb lenne szakítani ezzel a gyakorlattal.

Régi rózsáim mellé szívesen telepítek más növényeket, nem szeretem ugyanis, ha egyedül árválkodnak az ágyásokban. Egymagukban is szemet gyönyörködtető módon fejlődnek, de a virágok és levelek színes egyvelege sokkal fennköltebb. Ahhoz, hogy a nyár derekán is édeni hangulat uralkodjon kertünkben, olyan növényeket érdemes ültetni, melyek különböző időpontokban virágoznak. Ha a tavaszi virághagymákat megfelelően csoportosítjuk, és késő nyáron újabb növényeket ültetünk melléjük, mint például jácintot, szerelemvirágot (*Agapanthus campanulatus*), „aranykard” pálmaliliomot (*Yucca flaccida*) és fényes szélű pálmaliliomot (*Yucca filamentosa*), a figyelem egész évben garantáltan kertünk felé fog irányulni. Robosztusabb rózsafajtáimon kívül most ültettem néhány szívós kis olasz iszalagot (*Clematis viticella*) is. Minden év februárjában ajánlott megmetszeni ezeket a növényeket, hogy késő július–augusztusban a fuksziákkal és a szerelemvirágokkal együtt bíbor- mályva- és fehér színben ragyogó lombzatot alkossanak. A régi rózsákat tehát szívből ajánlom más növényekkel közösen telepíteni, hogy áprilistól októberig élénk színfoltként gazdagítsák kertünket.

Rose Kingsley a *Rose and Rose-growing* (Rózsza és rózsatermesztés, 1908.) című munkájában hozzáértően fogalmazza meg ezzel kapcsolatos véleményét:

A káposztarózsa, a moharózsza, a bársonyrózsa és a damaszkuszi rózsza jól mutat a régi stílusú vegyes ágysegélyben, a gyalogút mentén a konyhakertben, ahol a sárga violák, a sárga nárciszok és a polyantha rózsák elnyílását követően, a liliomokkal, szegfűkkel és violákkal egyidőben virágoznak. Az elbűvölő, apró és illatos növények az egész kert felépítését meghatározzák.

Az egyes növények régi rózsákkal vegyes ültetése különleges téma. Fejtetésemet *An English Rose Garden* (Egy angol rózsakert) című pazarul illusztrált könyvemben tovább boncolgatom. A mű 1991-ben jelent meg Londonban. Az Egyesült Államokban, New Yorkban *The Art of Gardening with Roses* (A rózsakertészkedés művészete) címen 1991-ben került forgalomba.

A rózsza századokon át művészi ábrázolások és különböző tárgyak díszítő motívumaként funkcionált. A régi vallásos képeken sok esetben az adott rózsafajtáról alkotott általános elképzelést ábrázolták. A fajokat azonban akkor ismerhetjük fel könnyedén, ha átérezzük a kor hangulatát, amelyben a virágok szépségét valóban egyedülállóan tekintették. Ez a megállapítás leginkább a 17–18. századi Németalföldre vonatkozik, ahol a virágfestészet ekkor indult el hódító útjára.

A hollandusok ebben az időben nagy befolyással bírtak. A legyőzhetetlennek hitt Armada 1588. évi vereségével és a spanyol iga elleni holland lázadás során Spanyolország nagyhatalmi pozíciója meggyengült. Ezt követően Anglia és Hollandia versengett tovább a tengerek feletti kizárólagos hatalom és ellenőrzés megszerzéséért. A hollandok szívében erősödött a nemzeti érzés, így nem csoda, ha a művészeti ágak is virágkorukat élték. A Németalföldön végigsöprő tulipánmánia a hollandok virágok iránti lelkesedését jelezte. Festőművészeik sok régi kedvelt virágot megörökítettek. A különleges mintázatú tulipánok, a rózsák (a duplavirágú jácint, a duplavirágú kerti mák, a bazsarózsa, a boglárka, a liliom, a hibiszkusz, a császárszakáll és a mályvarózsa) gyümölcsökkel, rovarokkal és madárfészekkel együtt rendkívüli változatosságot vittek a témában valaha festett képekbe.

Európa-szerte múzeumok, magángyűjtemények és kereskedők tulajdonát régi virágfestmények százai gazdagítják. Közülük rengeteg Nagy-Britannia berkein belül található. A Királyi Szépművészeti Akadémián 1952-ben, 1953-ban és 1954-ben megrendezett holland és flamand kiállítás keretei közt számos festményt megtekinthetett a közönség. A bemutatott képek többségét a 17. században festették. A tárlatlátogatás során jómagam a tiszteletbeli Henry R. Broughton őrnagy tulajdonát képező fantasztikus gyűjtemény megtekintését részesítettem előnyben, amely jelenleg a cambridge-i Fitzwilliam Múzeumban látható. 18–19. századi alkotások is helyet kaptak a gyűjteményben, de mégis kétségtelen, hogy a 17. század tekinthető a virágművészet legcsodálatosabb időszakának.

Hollandiában az aprólékosan kidolgozott virágábrázolásaival Jan van Huysum (1682–1749) messze kimagasló művésztársai közül. Áttetsző virágszirmai művészi tökéletes alkotások. Az enyhe túlzásnak tűnő kijelentés, hogy „virágai annyira valódinak látszanak, hogy az ember úgy érzi, bármikor levelehetné őket a festővászonról”, elcsépeltnek hangzik ugyan, mégis igaz. Munkássága a század virágfestészetében a legkiemelkedőbb, miközben más híres egyéniségek is kibontakoztatták szárnyaló tehetségüket. Közéjük tartozik Jan Brueghel (1568–1625), a virágfestészet legelső képviselője; Balthazar van der Ast (1590–1656), Ambrosius Bosschaert II (1612–1645), Jan de Heem (1606–1684), Jacob Marrell (1614–1681), Simon Verelst (1644–1721), akit csodálatos fényhatásai és visszafogott színhasználata tett ismertté; Rachel Ruysch (1664–1750), Jacob van Walscapelle, aki 1667 és 1716 között készítette képeit, és Jan van Os (1744–1808).

Flandriában további kiváló személyiségek gazdagítják a repertoárt. Bár a nemzeti függetlenséget csak később sikerült kivívni, a reneszánsz széles körű terjedése önmagában is felerősítette a nemzeti érzéseket. Roelandt Savery (1576–1639), Daniel Seghers (1590–1661), Jacob

Jordaens (1593–1678) és Nicolaes Verendael (1640–1691) néhány név, amely majdnem olyan híres, mint a holland művészarsaké.

Mély tartalmú, apró részletekre is kitérő könyvében (*The Art of Botanical Illustration – A növénytani illusztráció művészete*) Wilfrid Blunt elbeszéli, hogy van Huysum halála után Gerard van Spaendonck és mások hogyan viték tovább a hagyományt. Spaendonck tanítványa, Pierre-Joseph Redouté festészetében a szikra újra lángra kapott, de a kiváló mester munkásságát nem sikerült felülmúlni.

A virágművészet efféle dicsőítése semmilyen más formában nem jelent meg újra, bár néhány festőművész később is kivételes műveket alkotott. Közéjük tartozik például Henri Fantin-Latour (1836–1904) neves francia férfi, aki nagyon szerette vászonra vitti virágait összezsúfolva elrendezni az edényekben. A virágok ezáltal teljesen összepréselődtek, de festményeit mégis a könnyed, szinte légies ecsetkezelésnek köszönhetően a természetes légység járja át. Rózsáiban a tearózsák és a Noisette-ek korai változata felismerhető ugyan, de nem érzem magam kompetensnek a fajták megállapításában. Azt találgattam, hogy néhány halványrózsaszín telt virágú rózsza a „Souvenir de la Malmaison”, vagy inkább a festője után elnevezett rózsza, a „Fantin-Latour” lehetett.

A már említett kiállításokon kívül a londoni Nemzeti Galériában is megtekinthető a holland és flamand művészet néhány impozáns remekműve. Fantin-Latour kompozíciói Londonban és az oxfordi Ashmolean Múzeumban is fellelhetők. A tárlatlátogatások mellett Ralph Warner kötet, a *Dutch and Flemish Fruit and Flower Painters of the Seventeenth and Eighteenth Centuries* (A 17–18. század holland és flamand gyümölcs- és virágfestői) gazdagon illusztrált betekintést enged a témába. Jómagam Colonel Maurice H. Grant *Flower Painting through the Centuries* (Századok virágfestészete) című könyvét is olvastam. A korlátozott példányszámban megjelent kötet Broughton őrnagy kollekcióját veszi nyilvántartásba. Az Ashmolean Múzeum szintén kiadott egy kötetet az ott található festmények illusztrálása céljából (*A Catalogue of Dutch and Flemish Still-life Pictures in the Ashmolean Museum, Oxford – Az oxfordi Ashmolean Múzeum holland és flamand csendéleteinek katalógusa*). Számos egyéb kötet is napvilágot látott, de e szűkös keretek közt a fent említett munkákat találtam a leghasznosabb olvasmánynak a témában. Fényképeken keresztül is mély benyomást gyakorolnak ránk a festmények, de eredeti színösszeállításban még élvezetesebb megcsodálni őket.

A németalföldi festőkhöz visszatérve: úgy tűnik, bevett dolognak számított akkoriban a virágok közül csak bizonyos fajtákat lefesteni. Sok olyan festmény készült, amelyen a szokásostól eltérő növények láthatók, de többnyire ugyanazok a virágok tűnnek fel újra és újra. Ez a megállapítás természetesen a rózsákra is vonatkozik.

A rózsák közül a százsziromú rózsát (*Rosa centifolia*) előszeretettel ábrázolták, ezért szép számban készültek róla képek. Verelst és Verendael például félig kinyílt életteli virágként festette meg, míg a képek közt – amiket láttam – egyedül van Aelst ábrázolta a teljesen kinyílt virágot úgy, hogy a festményen annak csupán a negyede látható. A félig kinyílt virágok kecses hajladozása a festmény kissé háttérbe húzódó központi elemét alkotja. Nem meglepő, hogy a százsziromú rózsza első számú kedvencnek számított. Népszerűségét holland gyökereinek is

köszönhette. Gyakran ez volt az egyedüli virág, amely a festmények gyümölcsdíszítését kiegészítette, és a hihetetlenül áttetsző szőlőszemekkel és cseresznyékkal közös kompozícióban összeforva megörökítették ezt a túlságosan is élethű frissességet. A rózsaszirmok mellett a levelei is terjedelmesek és kissé cakkosak, s ez a tény további teret engedett a festők fantáziájának.

Van Huysum, Walscapelle és mások gyakran ábrázoltak egy nagy fehér rózsát, amelyet – hasonló formája és levélmintája alapján – a százsziromú rózsza egyik változatának (*Rosa centifolia* „Unique Blanche”) vélek. Mivel ez a rózsafajta egészen 1778-ig egy feljegyzésben sem szerepel, megállapításom valószínűleg mégsem helytálló. Későbbi művészek munkái közt láttam néhány képet, amelyen minden kétséget kizáróan ez a rózsafajta virít. A híres holland festő, Arnoldus Bloemers (1792–1844) és Johann Christian Roedig (1751–1802) csendéletei közt is rábukkanhatunk néhányra. A fehér virágsziromok vöröses szegélye kivehető a képeken, amely napos időben magán a növényen szabad szemmel is látható. Elképzelhető, hogy korábban létezett egy másik, „White Provence”-nek nevezett fehér rózsza is, de nem valószínű, hogy a korai képeken ezt örökítették meg. Ezek a százsziromú példányok rövid életűnek bizonyultak akkoriban, és nem váltak széles körben ismertté.

Feltételezhetjük tehát, hogy a régi festményeken kivehető duplavirágú fehér rózsza nem más, mint a *Rosa Alba* „Maxima”. A csendéletek egy részén a frissen nyíló virágok szirma krémszínű, míg másokon a halvány szirmokat egy százsziromú rózsához hasonló fajttal pótolták.

Egyszer előfordult velem, hogy egy virágkompozíciót megörökítő festményen láttam egy rózsát, mely talán parlagi rózsza (*Rosa gallica*), illetve ennek egy változata, a patikusrózsza (*Rosa gallica officinalis*), azaz ecetrózsza vagy káposzta rózsza lehetett. A képet Marcellus festette, és jelenleg Broughton őrnagy tulajdonát képezi. A *Rosa gallica* „Versicolor” számos művészt meghihletett, név szerint Baptiste, Denysz és Hardime 17. századi festőket, illetve a már említett Verelst-t. A képek egyazon gyűjteményt gazdagítják.

A büdös rózsza (*Rosa foetida*) és kétszínű változata – amely könnyen felismerhető egyszerű, élénk színű virágairól – alkalmanként felbukkan egy-egy virágfestményen, de a leggyakrabban vászonra vitt sárga rózsafajta, a teltvirágú kénrózsza (*Rosa hemisphaerica*). Ezenkívül egyetlen duplavirágú régi sárga rózsza létezik, a perzsa büdös rózsza (*Rosa foetida* „Persiana”), amelyet 1837-ig nem ábrázoltak. Ennek a szeszélyes változatnak az igazán különleges gömbölyded virágai és élénk kénsárga színei számos festőt készítettek arra, hogy ecsetet ragadjon, és vászonra vigye a látottakat. A festők képzeletét időnként a provinsi rózsza sárga változata is meghihlette. Van Huysum képei közt találunk erre néhány kitűnő példát.

Van Huysum és Verendael képein a duplavirágú fehér pézsmarózsza (*Rosa moschata*) bájos rügyecskéi szintén láthatók. Egy valószínűleg Jean François Bony (1760–1825) által készített portrén pedig a „de Meaux” ágacskái tündökölnek.

Mintegy száz évvel később, Redouté munkásságának idején, a festők a rózsák sokkal nagyobb választékát viték vászonra, mint korábban, de nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy Redouté egy rózsagyűjtemény kifejezett elkészítésére vállalkozott. Figyelemre méltó

továbbá, hogy a provinsi rózsza szépsége által ösztökélve a művészek a rózsák népes családjában nemigen kerestek további elragadó fajtákat. A 'Tuscany' és más bíborszínű fajták gazdag tónusai is rendelkezésre álltak, de valószínű, hogy színük miatt nem kedvelték őket. A Van Huysum és mások által festett kompozíciókon inkább a briliáns, vörös és sárga példányok láthatók. A művészetek fejlődésével és a festők sikereinek nyomán a százsírmű rózsza visszafogott tónusai helyett talán határozottabb vonalvezetés vált szükségessé.

Tekintsük át ismét a festmények gyűjteményét, illetve közülük is azokat, ahol a virágok elrendezése nem éppen természetes! Az egyazon edénybe helyezett tavaszi és nyári virágok egyvelege nyilvánvalóvá teszi, hogy a művész nem összetartozó egészként festette meg a kompozíciót. Mivel a virágok hiteles ábrázolása így elképzelhetetlen, az alapos és időigényes művészi munka feltételeit sem lehet tökéletesen megteremteni. Ezt leszámítva a virágok megjelenése egyedi, és úgy tűndökölnék a vásznon, mintha most pattantak volna ki megalkotójuk fejéből. A virágok úgy éltek a festők fantáziájában, mint az eredeti fajtákból álmódott dicső ikonok. Meg kell tehát bocsátanunk a művészeknek, hogy kedvenc régi rózsáink közül csak oly keveset vittek vászonra, és elnagyolt formákkal, felcserélt mintákkal sajátos külsőt kölcsönöztek a virágoknak. Botanikai tanulmányok helyett csodaszép csendéletek láttak napvilágot, amelyek korszakokon át fürkésző tekintetek millióit ejtik rabul újra meg újra.

Régi rózsák Párizsban

Azt hiszem, nem szükséges ismételnem, hogy régi rózsáink hazája Franciaország. Néhány kivételtől eltekintve francia nevük van, a Párizs körüli kertekben tett látogatás pedig páratlan élménnyel kecsegtet.

Angliában a régi rózsákat újraültetik, mert beleillenek a bokorkertészkedés modern tendenciájába. Az angol parkokba és kertekbe nemigen telepítik őket, míg az amatőrök körében nő a népszerűségük. Párizsban pontosan az ellenkezője történik. Az amatőröket kevésbé érdeklik, míg két közkert hatalmas régi rózsagyűjteménnyel is büszkélkedhet.

Párizs nagy kertjeiben, például a Bagatelle-ben vagy a Roseraie de l'Haÿ-ben tett látogatás felér egy történelmi utazással. Saját kertészetükhöz viszonyítva legalább kilencven évvel korábbi érában találjuk magunkat. Az Angliában szabadon növekvő virágos bokorrózsákat Párizsban körültekintően törpecserjévé metszik, így minden növényen csupán egy tucat virág található, ötven vagy akár száz bimbó helyett.

A Roseraie de l'Haÿ és a Bagatelle rózsakertjeit olyan mértanilag precíz tételrendezési technikával alakítják ki, melyet álmunkban sem gondolnánk. Az ösvény rendszerint gondosan válogatott kavicsokból készül, amelyet gypsözönnyel vagy puszpángsövény szegélyez. A sorok kifogástalanok, a szegélyek tökéletesek, és a legaprólékosabb gonddal alakra nyesett bokrok kiváló minőségű növényeket eredményeznek.

A pázsitszegéllyel övezett ágyások gondosan ápolt termőtalajon fekszenek. A puszpángsövényvel körbekerített virágágyásokon meglepő, de gyakran fű nő. Ezt kaszával vagy sarlóval nyírják. A fűágyások körülbelül egy méter

szélesek, míg a központ mentén fél méter széles kicsi földágyásokat alakítanak ki. Az ágyásokba egy-egy, fél méter magasra nyírt kicsi rózsabokrot ültetnek. A kis rózságyások sorozatát időnként oszlopra felfutó rózsák vagy egyenes szárú standard fajták keresztezik, rendszeres sorköz-távolságoként pedig boltívek hidalják át az ösvényeket.

Vitathatatlan, hogy a Roseraie de l'Haÿ rendelkezik a legnagyobb rózsagyűjteménnyel. A kert középpontja – a melléképületek és a múzeum közt félúton – egy szimmetrikus tavacska; körülötte dekoratív, modern rózsákkal övezett hosszú virágágyakkal. A rózsák közt olyan hibrid évelő fajtákat is találunk, mint például a 'Frau Karl Druschki' és az 'Ulrich Brunner'. A háttérben nyitott kerti lugas és központi fekvésű virágoskert húzódik, amelynek egészét átszövi a Wichuraiana rózsza 'Alexandre Girault' változata. A rendszeresen megnyírt pázsit tökéletes összképét az élénk rózsaszín, kissé piros Wichuraiana rózsza bimbói tovább színesítik. A *Rosa multiflora* x *wichuraiana* futórózsák, mint például az 'Excelsa' és a 'Dorothy Perkins' népszerűségének növekedésével az előbbi fajták mellőzöttekké váltak.

A kert középpontjából kiindulva, sugár alakban ösvények hálózattá be az egész területet, s némely irányban fasorok szegélyezik az utat. Az ösvényeket keresztülkaszul újabb mellékutak vágják át, amelyek találkozási pontján díszes építmények, például kápolna, sír vagy padok állnak. Bármerre nézünk, bármerre járunk, amíg a szem ellát, rózsák nőnek. Apró rózsabokrok, oszlopok közt kötélén lengő rózsák és gömbkoronájú standard rózsák. A gondos ápolásnak és a bokrok rendszeres alakra metszésének köszönhetően színorgia és paradicsomi illatár borít minden teret.

A rózsák közt találunk teahibrideket, hibrid évelőket, törpe polyantharózsát, floribundát, kínai rózsát, tearózsát, Noisette-eket, Bourbonokat, Wichuraiana és Multiflora futórózsát, kuszórózsát, japán rózsát és illatos csipkerózsát, valamint sok ismeretlen hibridet és fajtát, amelyek tulajdonképpen egyik kertészeti változatba sem tartoznak.

Bizonyos virágágyásokba modern egyedeket telepítenek, de nagy általánosságban azt lehet mondani: a kert a rózsatörténelem tökéletes panorámája. Az újonnan telepített tövek a rózsakerttől távol, a nagy pázsiton láthatók, míg számos meghonosított bokor és hibrid kerül azokba a szegélyekbe, amelyek a szűk értelemben vett rózsakertet övezik.

Az ösvények által háromszögletűre formált parcellák egyikében régi rózsákból ültetett ágyások találhatóak. A külső ágyások a parlagi rózsza, a moharózsza, a provinsi és a damaszkuszi rózsza terjedelmes gyűjteményét tartalmazzák, míg a nagy, központi fekvésű ágyásokba egyetlen fajta kerül. A régi kedveltek mellett olyanokat is természetesen, amelyek mifelénk csaknem ismeretlenek. Ez az állítás leginkább a tizenkét portlandrózsza-gyűjteményre vonatkozik.

A kerteket a világháború alatt teljesen elhanyagolták, az egyes növényeket jelölő címkék pedig elkallódtak. Egyszerűen csodálatos, hogy a béke és a háború utáni összefogás milyen eredményekhez vezet. Hiszem, hogy nem is olyan sokára a Roseraie de l'Haÿ ismét a rózsakultúra fellegvára lesz. A gyűjtemény egyedülálló, és a növényeken, valamint a 19. századi építészeti konstrukción felül,

itt található a Rózsa Múzeum és a híres ‚Malmaison’-i szégyélgáz. Ebbe az ágyásba a 19. század elején Jozefina császárné malmaisoni kastélykertjében termesztett rózsafajtákból annyi virágot ültetnek, amennyi csak lehetséges. A sorok közt járva pedig úgy érezzük, mintha Redouté csodálatos festményei kelnének életre.

A Bagatelle-ben nevelik a franciák az új kísérleti rózsafajtákat. A Roseraie de l’Haÿ-tól eltérően ez egy hatalmas közpark, amelyben üvegház, tó, kitűnő mintafák, puszpánglabirintus, egy kúszórózsákkal és klemátisszal sűrűn benőtt hosszú fál és egy kicsi, bájos nőszírommal teleültetett díszkert található. A l’Haÿ-hoz hasonlóan a Bagatelle-ben is a legfőbb rózsakertet szigorú mértani elvek szerint alakították ki, amelynek szabályos rendjét egy-egy szobor vagy kúposra nyírt tiszafa töri meg. A kavicsos gyalogutak nagy részét puszpángsövény szégyélyezi és az ágyások csaknem mindegyikét füvel vetik be. A kis rózságyások számára a zöld környezet igazán megnyerő, de kialakítása véget soha nem érő munkával jár. A különféle ágyásokat félstandard és magas standard fajták egyaránt ékesítik. Néhány kiváló régi Bourbon (‚Duhamel Dumonceau’ és ‚Giuletta’), számos parlagi rózsát és moharózsát is természetnek. Mindegyiket kis bokrokká nyírják.

A geometriai elvek alapján kialakított virágágyak körül olyan rózsafajtákat és ritka bokorrózsákat ültetnek, mint például a *Rosa Macrophylla*-ából keresztezett ‚Auguste Roussel’.

A kertek megtekintése értékes időtöltést jelentett számomra. Kíváncsiságomat, észrevételeimet a kertigazgatók előzékenyen és segítőkészen fogadták. Látogatásom idején (1953 kora júniusában) a szaknyelvi terminológia eléggé lehangoló képet festett és csupán hébe-hóba bukkantam rá a helyes szakmai elnevezésekre kedvenceim esetében. A régi rózsák helyes szaknyelvi névjegyzékének tisztázása komoly, de nem áthidalhatatlan akadályokba ütközik. A problémák kiküszöbölése érdekében saját példányaimat és a sangerhausen-i német gyűjteményt alapos vizsgálatnak vettem alá, aztán visszatértem a franciaországi kertekbe. A tévedéseket felismertük, és a vizsgálatot új szemszögből kezdtük el. Az egyeztetések során apránként rendbetettük a besorolásokat.

Régi rózsák a házban

A régi rózsák előnyös tulajdonságúak a Bourbonokkal és egyéb fajtákkal szemben. Amikor levágjuk a virágát, hogy vázába tegyük, a bimbókkal és virágokkal teli ágak eltávolítása nem teszi tönkre a bokrot. Ez nem más, mint a metszés kifinomult használata, mivel így nem nő olyan sarj, amely kárba vész.

A rózsák vágott virágnak szépek ugyan, de nem tartósak. A virágzási időben ki nem szereti, ha a lakás és a kert hat-nyolc hétig gazdag színpompában és illatárban úszik. Az étkezések alatt boldogan gyönyörködöm az asztalra

tett rózsacsokorban. Két-három félig vagy teljesen kinyílt virágot teszek egyszerre a kis vázába, így a bájos virágokat egyre közelebb érezhetem magamhoz.

A halványabb árnyalatú, fehér és rózsaszínű rózsák kecses bimbóit nyugodtan levághatjuk és vízbe tehetjük. Ahhoz viszont, hogy a lila és sötétbíbor színű rózsák intenzív színárnyalatait igazán élvezni tudjuk, a virágoknak a kertben kell kinyílniuk. Csak a teljesen kinyílt virágokat érdemes bevinni a házba, hiszen a mély színek nem fejlődnek megfelelően a szoba árnyékában.

Sohasem fogom elfelejteni azt az élményt, amikor először láttam vágott virágú régi rózsát. Ez akkor történt, amikor Kentbe látogattam a Constance Spry-gyűjtemény megtekintése végett. Mielőtt bebocsátást nyertem a kertbe, kísérom a házba vezettek, ahol egy halvány füzöld színű szaténabrosszal leterített, ovális márványasztal állt. Az asztal közepén, egy kissé túlsúfolt edényben egzotikus látványt nyújtó lila, mályva- és sötétbíbor színű rózsák sorakoztak. A hatás lenyűgözőtt. A bársonyos virágszirmok sötét tónusai a csillogó szaténabrosszal hihetetlen kontrasztot alkottak. A bámulatos ‚Tour de Malakoff’, ‚Charles de Mills’, ‚Cardinal de Richelieu’ és más neves fajtáknak a moharózsá sötét színű bimbója kölcsönözött gyengéd vonásokat.

E kitekintésből is látszik, hogy a kontrasztba állított levelek használatát mindenképpen hangsúlyozni kell. A palástfü (*Alchemilla*) és az árnyékliliom (*Hosta*) levelei a mályvaszínű rózsákkal kontrasztba állítva kiemelkedő szerepet vállalnak ebben. Rózsák tucatjai birtokolnak olyan különleges levélzetet, amellyel a szilvavörös színnel futtatott szürkészöld erezetű vöröslevelű rózsá (*Rosa glauca*) vagy a Bourbonok közé tartozó ‚Mme Ernst Calvat’ rendelkezik. Ez utóbbi késő nyáron hozza legszebb fiatal szilvakék hajtásait. Némelyeknek igazán kecses a levélzete is. Nem szabad megfeledkeznünk a dekoratív csipkebogyót termő fajtákról sem. Régi rózsáink közül néhány fajta, mint például a patikusrózsá (*Rosa gallica officinalis*), a damaszkuszi ‚Gloire de Guilan’ és a york-i fehér rózsá (*Rosa alba* ‚Semi-plena’) lélegzetelállító látványt nyújt, de mind közül a *Rosa moyesii* és rokonai viszik a pálmát.

Ha házunkat hangulatossá kívánjuk tenni egy csokor frissen szedett rózsával, a vágást tanácsos kora reggel vagy az este folyamán véghezvinni. Miután vízbe kerülnek, néhány napig virítanak a vázában. Az egész lakást átjárva beszippantjuk a természet gazdag aromáját, ami nem csoda, hiszen „a júniusi levegő bársonyos, színvilága pedig búbájos.”¹ Azt hiszem, magam sem mondhatnám szebben.

Forrás: Graham Stuart Thomas: *The Graham Stuart Thomas Rose Book*. Sagapress/Timber Press, Portland, Oregon, 1994. 18–25. pp.

Kovács Zsófia fordítása

¹ V. Sackville-West: *A kert*.